

SEX...

*o nás, vás,
i vás...*

| konference o lidské sexualitě |

KULTURA A HISTORIE
MÉDIA A TRENDY
PATOLOGIE A TREST
VZTAHY / GENDER

VI. Celostátní konference ČASP, o. s. s názvem „Sex...o nás, vás i vás... konference o lidské sexualitě“

GARANT PROJEKTU: Ivo Hrdina

KOORDINÁTOR PROJEKTU: Lukáš Vonostránský

TVORBA A ZPRACOVÁNÍ SBORNÍKU: Denisa Janečková | Lukáš Vonostránský

ORGANIZAČNÍ VÝBOR KONFERENCE: Martin Bayer | Matouš Bílík | Irena Bredlová | Lucie Gibišová
| Zuzka Gissyová | Ivo Hrdina | Denisa Janečková | Kristýna Kopečná | Aneta Langrová | Linda Lörincová
| Erika Nosková | Klára Plaširybová | Veronika Tlušťíková | Dominika Večerková | Lukáš Vonostránský

27.–29. března 2009

Umělecké univerzitní centrum Konvík, Olomouc

Sborník příspěvků

z VI. celostátní konference ČASP, o. s.

s názvem

SEX... O NÁS, VÁS, I VÁS...

konference o lidské sexualitě

Mgr. Radana Divínová | Mgr. Martin Fafejta | Mgr. Katarína Filasová, Helena Mlezivová
| Mgr. Martin Chochoła | PhDr. Dr.phil. Laura Janáčková, CSc. | PhDr. Mgr. Jeroným Klimeš, Ph.D.
| Radomír Masaryk | PhDr. Marek Kolařík, Ph.D. | prof. PhDr. Stanislav Kratochvíl, CSc.
| JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc. | Kateřina Nedbálková | Olga Pechová | Mgr. Lenka Pefřlová
| Prof. PhDr. Alena Plháková, CSc. | MUDr. Jana Spilková | PhDr. Lenka Šilerová, Ph.D.
| Prof. PhDr. Petr Weiss, Ph.D.

V nakladatelství Ámos (Gen. Sochora 1764, Ostrava) vydala Česká asociace studentů psychologie, o. s.
v Olomouci roku 2010

REDAKCE: Denisa Janečková, Lukáš Vonostránský

PŘEDTISKOVÁ PŘÍPRAVA: Petr Palarčík

TISK: Jiří Pustina Tiskservis | Gen. Sochora 1764/22, 708 00 Ostrava-Poruba | www.tiskservis.cz

COPYRIGHT © Mgr. Radana Divínová | Mgr. Martin Fafejta | Mgr. Katarína Filasová, Helena Mlezivová
| Mgr. Martin Chochoła | PhDr. Dr.phil. Laura Janáčková, CSc. | PhDr. Mgr. Jeroným Klimeš, Ph.D.
| Radomír Masaryk | PhDr. Marek Kolařík, Ph.D. | prof. PhDr. Stanislav Kratochvíl, CSc.
| JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc. | Kateřina Nedbálková | Olga Pechová | Mgr. Lenka Pefřlová
| Prof. PhDr. Alena Plháková, CSc. | MUDr. Jana Spilková | PhDr. Lenka Šilerová, Ph.D.
| Prof. PhDr. Petr Weiss, Ph.D. / 2010

COPYRIGHT © Česká asociace studentů psychologie, o. s., 2010

ISBN 978-80-904523-1-2

OBSAH

Cybersex Mgr. Radana Divínová	7
Operace intersexuálů a právo na sexualitu Mgr. Martin Fafejta.....	14
Jak ideál krásy prezentovaný v médiích ovlivňuje sebepojetí jedince, a jak se projevuje ve vztazích a sexuálním životě Mgr. Katarína Filasová, Helena Mlezivová	20
Pouhé obrazy mohou člověka dovést k blaženosti, nebo naopak ke dnu utrpení. Aktuální pornografický diskurs v České republice Mgr. Martin Chochoła	31
Intimní chirurgie PhDr. Dr.phil. Laura Janáčková, CSc.	44
Mysl podváděného partnera PhDr. Mgr. Jeroným Klimeš, Ph.D.	50
Rodové rozdíly v čase: vnímání sexuality a rodovosti slovenskými muži v horizonte 8 rokov Radomír Masaryk.....	57
Sexualita a my PhDr. Marek Kolařík, Ph.D.	64
Sexuální problémy v manželských a partnerských vztazích prof. PhDr. Stanislav Kratochvíl, CSc.	72
České trestní právo a sexualita JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.	76
Věda jako popkultura aneb Česká sexuologická škola Kateřina Nedbálková ...	87
Biologické aspekty sexuální orientace Olga Pechová	92
Neviditelnost v meziprostoru: Utváření bisexuální identity v autobiografickém vyprávění žen Mgr. Lenka Pefřlová	110
Novější psychoanalytické teorie femininity Prof. PhDr. Alena Plháková, CSc. .	125
Sexuální agresivita u dětí a dospívajících MUDr. Jana Spilková	140
Sex, reklama a mladí lidé... Vnímání sexuality v reklamě mladými lidmi PhDr. Lenka Šilerová, Ph.D.	142
Partnerské strategie u lidí Prof. PhDr. Petr Weiss, Ph.D.	151
Konference o lidské sexualitě... ..	158
Hlavní cíle a činnosti ČASP, o. s.	159

Slovní spojení osoba mladší patnáct let se nahrazuje slovním spojením dítě mladší čtrnácti let, což odpovídá formulačním změnám, které jsou upraveny v obecné části rekodifikovaného trestního zákona.

Zákoník převzal zcela beze změny skutkovou podstatu trestného činu soulože mezi příbuznými. Pouze zvýšil horní hranici trestní sazby až na tři léta.

§ 188 – Soulož mezi příbuznými

Kdo vykoná soulož s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

Bohužel, trestní zákoník nepřevzal dikci uvedenou v původním (Poslaneckou sněmovnou nepřijatém) návrhu trestního zákoníku, podle které se soulož mezi příbuznými měl dopustit ten, kdo vykoná soulož s pokrevním příbuzným v pokolení přímém nebo sourozencem (§170 návrhu tr. zákoníku).

I nadále zůstává nejednotnost ve výkladu v postupu při kvalifikaci incestního jednání v případech příbuzenského či sourozeneckého vztahu, vzniklého osvojením.

Literatura:

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v platném znění

Kontakt:

JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc. | vedoucí katedry sociální práce a sociální politiky PdF UHK, Hradec Králové | miroslav.mitlohner@uhk.cz

VĚDA JAKO POPKULTURA ANEB ČESKÁ SEXUOLOGICKÁ ŠKOLA

Kateřina Nedbálková

Sexuologie je disciplína mnoha tváří, píše se v úvodu knihy „Vše o sexu: sexuologie a sexuální praxe pro každého“ (Zvěřina, Budínský 2004: 11). Čeští sexuologové se dovolávají bohaté intelektuální historie školy a ctí své zakládající otce i žijící legendy¹⁾. S hrdostí a pocitem přináležitosti jde ruku v ruce též povědomí o hranicích, které tuto školu vymezují vůči jiným disciplínám. Jiné jsou z pozice sexuologické školy zejména sociální vědy, přičemž obzvlášť ostře mají, když na to přijde, zaměřeno zejména na některé z nich. Příkladem může být sociologie, konkrétně například konstruktivismus.

(...) postmodernistická relativizace zdraví a nemoci, funkce a dysfunkce, kterých jsme svědkem v názorových směrech založených na sociálněkonstruktivistickém zpochybnění vědeckých poznatků (...), je ve své podstatě ideologická (...). (Weiss 2002: 17)

(...) postmodernistická relativizace všeho vede do slepé uličky. (...) do poslední chvíle budu bránit vaše právo říkat věci, které říkáte, a budu se snažit seč mohu proti vašim názorům bojovat jako proti nevědeckým a zavádějícím. (Weiss, e-mail, březen 2005)

Sociální konstruktivismus je v těchto citacích označen za nevědecký a ideologický. Pokud bychom se z pera sexuologů chtěli dobrat detailnějšího rozvedení této kritiky, budeme zklamáni. Podívejme se tedy alespoň na to, jak někteří sexuologové chápou vědu.

Náš spor je v zásadě sporem mezi esencialistickým a sociálně konstruktivistickým pojetím věd, což je samozřejmě legitimní diskuse. Věda však není demokratická a i kdybychom si v celostátním referendu jednomyslně odhlasovali, že 1+1 jsou tři, tak i pak to nic nezmění na skutečnosti. (Weiss, e-mail, březen 2005)

Ačkoli se o vědě skutečně nehlasuje v celostátním referendu, proces přijímání vědeckých poznatků zdaleka nemá charakter objevování všem stejně samozřejmé skutečnosti. O výsledcích vědecké práce, stejně jako o použitých metodologiích, metodách a teoretických konceptech se na vědeckém poli a vědeckými prostředky diskutuje a vyjednává. Vědci různých i stejných oborů spolu konzultují, debatují, sou-

1) V roce 1921 byl v Praze založen Sexuologický ústav, který je nejstarším sexuologickým univerzitním pracovištěm na světě.

hlasí nebo si odporují na domácích a zahraničních konferencích, recenzují odborné statě svých kolegů v časopisech, reagují na publikace druhých vlastními texty. Realita lidského světa, tedy i toho vědeckého, je totiž spíše než objektivně existující daností materiálem provždy otevřeným výkladu a interpretaci. Jména českých sexuologů bychom však v odborných zahraničních časopisech už dávno hledali marně. Daleko spíše jsou sexuologové hosty zábavných televizních pořadů nebo vystoupení v regionálních domech kultury, herci v reklamách nebo pro masmédiá vždy připravenými experty vcelku na cokoli. Jejich hlavní kvalifikací je přitom to, že říkají věci velmi stručně a hlavně nekomplikovaně. Ve výše citovaném úryvku z e-mailové korespondence Weiss poukazuje na spor mezi esencialistickým a konstruktivistickým pojetím povahy sociálního bytí a stejnou polarizaci používá i při argumentaci na konferenci, z poznámek k níž cituji v následujícím odstavci.

Na konferenci pořádané studenty psychologie po jednom z příspěvků Weiss v diskusi obhajuje svou esencialistickou pozici. Kritizuje konstruktivismus, který podle něj tvrdí, že pohlaví, gender nebo sexualita jsou věci volby, tedy dnes jsem homosexuál, příště heterosexuál, teď muž, dříve žena. Obrací se k publiku s otázkou, zda si v něm skutečně někdo není jistý tím, jestli je muž nebo žena. S uspokojením konstatuje, že se nikdo nehlásí. (autorčiny terénní poznámky z konference)

Nepochybuji o tom, že pro Weisse byla zmíněná situace jasným důkazem toho, že je jeho tvrzení pravdivé. Redukovat diskusi o povaze genderu či sexuality do bipolárního schématu esenciální (dané, vrozené) versus konstruované (jednoduše naučené, odučené či přeucené) je však banálním zjednodušením, karikaturou, která v lepším případě pobaví, jejíž vysvětlující hodnota je však mizivá. Pokud tvrdím, že sexuální orientace ani gender nejsou jednoduše vrozené, neříkám, že jsou jednoduše naučené. S pomocí konceptů P. Bourdieua bychom mohli spíše hovořit o opakovanou a soustavnou socializací zprostředkovaném vrůstání do společnosti, která je strukturována klasifikačními schématy kultury, jaké představují například gender, třída etnicita nebo sexuální orientace.

Zastavím-li se krátce u první kategorie (genderu), podívejme se v následujících odstavcích na to, jaké analytické prostředky nám k jeho uchopení nabízí sociologie. Sandra Harding svým konceptem překračuje banalitu rozdělení na biologické pohlaví a sociální gender a nabízí porozumění genderu prostřednictvím pojmu genderová struktura společnosti. Ta je podle ní rozpoznatelná na třech základních rovinách. První a zároveň nejkonkrétnější z nich je rovina osobních identit. Aniž bychom potřebovali znát či vidět primární pohlavní znaky konkrétní osoby, vnímáme většinu lidí buď jako muže nebo jako ženy. Řídíme se přitom konkrétními charakteristikami vzezření,

oblékání, zdobení, jednání a podobně. Na základě těchto – normativních – předpisů mužství a ženství posuzujeme a zařazujeme nejen druhé, ale dennodenně je aplikujeme taky sami na sebe. Druhou rovinou je genderově specifická dělba práce: ženy jsou spojovány se sférou reprodukce zahrnující sexualitu, rodinný život, přibuzenství a plození dětí, a v tomto duchu jsou směřovány do sféry soukromé, zatímco za primární doménu mužství je považována sféra veřejná, tedy pracovní trh. Třetí a nejvíce abstraktní rovinou genderové struktury je pak genderově specifický symbolismus poskytující prostředky či východiska vědeckému poznání. Tento symbolismus vytváří dichotomie, jako je například mysl–tělo, kultura–příroda, já–to druhé, racionální–citový, abstraktní–konkrétní, objektivní–subjektivní, aktivní–pasivní apod., z nichž prvnímu v dvojici je jednoznačně rozuměno jako mužskému, zatímco ženám je přisouzena opačná (ta druhá) kategorie každé dichotomie. V uvedených dichotomiích se pak utváří naše vnímání světa a každodennosti (Harding 1986). Na základě těchto všeobecně užívaných myšlenkových schémat se určité odchylky či odlišnosti (zvláště tělesné) jeví jako objektivně existující, přirozené rozdíly, zatímco jsou to však právě ona schémata, co potvrzuje a udržuje zdánlivě „přirozené“ diference při životě (Bourdieu 2000: 11). Genderová struktura společnosti je utvářena právě skrze spolupůsobení těchto tří rovin.

Kromě zjednodušujícího pohledu na proces konstituování genderu se sexuologové dopouštějí podobné banalizace v případě sexuální orientace. Nesouhlasím-li s častým tvrzením, že sexualita (například homosexualita, nebo nějaký typ sexuální deviace) je neměnnou a trvalou charakteristikou jedince, je mi obvykle podsunuto, že tvrdím, že o své sexualitě mohu volně rozhodovat, vybírat ji či měnit. V sexuologických textech českých autorů nalezneme nejen jasné charakteristiky sexuality a homosexuality, ale i exaktní odhady počtů homosexuálů ve společnosti. Právě na tomto příkladu bych chtěla ukázat problematičnost sexuologického pojetí sexuality. Sexuální orientace nebývá obvykle zjišťována vyčerpávajícími šetřeními typu sčítání lidu, nejčastěji se u nás objevuje jako jedna z proměnných ve výzkumech sexuálního chování obyvatelstva. Při důkladnějším zamyšlení nad povahou této otázky a kontextem, ve kterém je kladena, není těžké si představit, jak snadno či těžko, rádi či neradi, upřímně či konvenčně na ni budou respondenti odpovídat. Vezmeme-li tedy výsledky českého výzkumu z roku 2003, devadesát sedm procent obyvatel se v něm označilo za heterosexuální a tři procenta mužů a žen uvedla, že se považují za homosexuální nebo si svou sexuální orientaci nejsou jisti (Weiss 2006). To je počet ještě nižší, než jsou obvykle zmiňovaná a citovaná čtyři procenta. Nejednoznačnost určení základní populace ještě ostřeji vystupuje v souvislosti s nejednoznačností definice sexuální orientace a zvolených indikátorů, pomocí kterých (pokud vůbec) lze sexu-

ální orientaci měřit. Sexuální orientaci se tak můžeme pokoušet zachytit na úrovni sebeidentifikace, emocionální náklonnosti, sexuální přitažlivosti nebo konkrétního chování. V sexuologické praxi je stále využívanou metodou penilní pletyzmografie (PPG), metoda, která se používá pro určení sexuálních deviací. Při promítání specifické sady obrazových materiálů zaznamenaná přístroj objemové změny penisu nebo změny prokrvení zevních pohlavních orgánů u žen. Výsledkem takového měření je pak křivka, kterou interpretuje metody znalý sexuolog. Osobně pro mne bylo velkým překvapením, že nemálo gay mužů toto vyšetření samo vyhledalo, neboť připouštěli, že jim poskytnou jasnou a exaktní odpověď na jejich pochybnosti. Vladimír popisuje své vyšetření následovně:

Vejdem do místnosti bez oken. Uprostřed stojí velké křeslo a před tím počítač. Sestra mi řekne, že si mám odložit a sednout si. Mám se vysléct a dát si na přirození zahnutý kovový spirálový přístroj. Odešla vedle do místnosti, která byla s tou mou spojena okýnkem. Dívám se do počítače a najednou se tam objeví nahé malé děti – kluci. Zírám na to, pak to zmizelo, čekám tam ve tmě a za chvíli se tam objevila žena, uplně nahá, zmizlo to, a pak se objevili asi 40letí starší chlapi, v tvrdé pozici análního sexu. Ach to je strašný, říkám si, brrr. Pak to zmizelo, objevil se tam sympatický pár muže a ženy. Ten muž byl sympatický, doma mám totiž takové obrázky. (...) Pak tam byly další a najednou se tam objevila fotka. Ale tak příjemná! Takovej sympatickej a mladej kluk, 20–24 let, nahý a na pláži u moře. Já na to tak koukám, uplně mě zavalil takovej příjemnej pocit, projevilo se to tím, že mi bylo ve spirále těsněji a těsněji, a to i potom, co byla na obrazovce zas tma. Jen sem slyšel od sestry vedle takové Ježíši. (Vladimír, 19 let, e-mail, prosinec 2005)

Sexuoložka výsledek vyšetření později klientovi vyhodnotila slovy: Dopadlo to dobře, reagoval jste na heterosexuální fotky, na homosexuální téměř ne, až na toho chlapce. Doporučila Vladimírovi zkusit necking a později petting s nějakým děvčetem. Yearley popisuje, jak se technologie a stroje v současné společnosti stávají aktéry svého druhu (2005). Právě k falografu je pak možné se vztahovat jako k nezaujatému expertovi na měření sexuálního vzrušení. Vladimír od něj očekával jednoznačnou odpověď na své velmi konkrétní pochyby ohledně sexuální orientace. K tomu, aby falograf takové rozřešení vydal, je však potřeba výkladu jiných expertů – psychologů, psychiatrů nebo sexuologů, kteří křivku zaznamenanou falografem vyloží. Při tomto odborném a zdánlivě objektivním čtení (při této komunikaci s křivkou) odborníci zaujímají různé názory na to, jak nejlépe křivku vykládat, na co se v křivce soustředit, co je naopak méně podstatné; navíc však zúročují své často normativní představy o mužství a ženství jako koherentních identitách, ve kterých spolu souzní připsané

biologické pohlaví, genderová identita, genderová role a sexuální orientace. Vladimír se dle křivky sexuoložce jevil jako obecně vzrušivý, a tak ho podle svého nejlepšího přesvědčení podpořila v tom, co sama považovala za správné a vhodné.

Sexualita je spíše než objektivně existující daností či majetkem konkrétní osoby polem, které je strukturováno kategoriemi genderu, třídy a etnicity, je pojmem s nejednoznačným a obtížně fixovatelným charakterem, neboť je svou povahou fluidní. Sexuální orientace je tedy kategorií chování a jednání, ale také kategorií normativní, sociální, emocionální a politickou.

Různost pojetí sexuality napříč vědními obory nám umožňuje vidět vědu jako diferencované hřiště strukturované určitými pravidly, kde se bojuje s různým kapitálem o různé věci: pravdu, granty neboli peníze, mediální pozornost či vliv na veřejné mínění. Česká sexuologie se prezentuje jako exaktní věda vyvracející stereotypy a zažité mýty, k tomu jí však často chybí sebereflexe i snaha držet krok s věděním v oboru. Platforma masmédií, populární zábavy a politiky, kterou někteří sexuologové ochotně volí, je naopak laickému, očekávanému a neproblematizujícímu vnímání přibližuje. Sexuologie je disciplína mnoha tvář a Česká sexuologická škola svou vědeckou tvář ztrácí.

Literatura:

Bourdieu, P. 2000. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum

Harding, S. 1986. *The science fiction in feminism*. Ithaca: Cornell University Press

Weiss, P. 2004. *Sexuální deviace*. Praha: Portál

Weiss, P. 2006. „Změna sexuálního chování Čechů.“ *Vesmír* 85 (1): 29–32

Yearley, S. 2005. *Making sense of science. Understanding the social study of science*. London: SAGE Publications

Zvěřina, J., Budinský, V. 2004. *Vše o sexu*. Praha: Ikar

Kontakt:

Kateřina Nedbálková | odborná asistentka, oddělení genderových studií, katedra sociologie, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita Brno | nedbalco@mail.muni.cz